

VISIBILITATS POLÍTIQUES I VERTEBRACIÓ SOCIAL DEL MÓN OBRER I POPULAR DE BARCELONA, 1868-1874

Pere Gabriel

Per als sectors més benestants de la societat catalana, el Sexenni fou el gran paradigma del capgirament dels valors d'ordre públic i jerarquia social. Al llarg de tot el darrer terç del segle XIX, la por al retorn als “temps de l'anarquia” actuà com un inevitable referent per justificar l'abandonament dels joves suports al progressisme que molts havien mantingut i el posterior i actiu consentiment envers el règim d'ordre canovista de la Restauració. El 1868-1873, tot i ser vist amb temorena sorpresa, el de menys fou la presència d'homes de brusa en els ajuntaments, la Diputació i fins i tot el Congrés de Diputats. L'important fou la sobtada i intensa visibilitat política i social d'un nou món obrer i popular, reivindicatiu i amb una creixent vertebració interna, inevitablement abocat a l'afirmació d'alguna mena d'alternativa a la societat burgesa.

Políticament, tota aquella ebullició popular girà a l'entorn del republicanisme i permeté, especialment a Barcelona –i la seva província–, que les successives eleccions per sufragi universal (masculí i malgrat ser sols dels barons majors de vint-i-cinc anys) fossin reiteradament guanyades pels republicans. El republicanisme, ja en aquells anys i malgrat la voluntat interclassista de bona part dels seus dirigents, aparegué situat en l'espai de l'esquerra més urbana, popular i obrera. Cal tenir en compte que la seva presència als ajuntaments –i molt en especial al de Barcelona– i la Diputació, comptà amb pocs mesos reals d'exercici del poder, donat que l'autoritat militar i el Govern Civil dictaren suspensions i nomenaren alcaldes i consistoris. El 1873, proclamada la Primera República, la guerra amb els carlins i les múltiples dificultats polítiques per dur al règim un ventall social suficientment ampli, donaren al poder republicà una ineludible inestabilitat. En conjunt, per tant, el republicanisme no deixà de tenir en tot aquest període un aire d'oposició, incapaç de soldar una obra de govern amb pactes i obertures a altres forces polítiques. Fou, malgrat la voluntat de tot el seu important sector 'benevolent', més moderat i possibilista i més donat a la 'política', un moviment d'agitació i combat, un moviment de confrontació dura i escandalosa amb la dreta, en una batalla que es donava en tots els àmbits, des del camp de la ideologia i la política fins al del sistema de valors ètics i la religió.

La Setembrina, després d'uns anys de preparació amagada, obrí a Catalunya una etapa d'una intensa i cridanera vida social i política popular identificada amb el republicanisme. Fou, com veurem amb algun detall, el moment de la multiplicació, arreu, dels clubs i centres d'afirmació republicana. Aquella vertebració política popular comptà també de manera molt incisiva amb la Milícia. Aquesta institució, que havia acompanyat les revolucions liberals de la primera meitat del segle i que sempre havia possibilitat alguna presència democràtica i radical, ara, sota el Sexenni, fou un terreny de combat entre republicans i progressistes per assegurar-se'n la direcció. En qualsevol cas, tant els Voluntaris de la Llibertat dels primers moments com els Voluntaris de la República comptaren amb una direcció popular i republicana molt important. L'articulació interna popular tingué també un altre dels seus eixos en un fort associacionisme mutual, que venia a completar i ampliar l'associacionisme més cooperatiu i de resistència obrera. Sense oblidar la sociabilitat més genèrica i recreativa, en uns moments en que els sectors

populars començaren a fer-se amb la direcció d'algunes entitats recreatives i instructives i ompliren els teatres.

La intervenció intentarà, per tant, repassar la importància i penetració popular d'aquest republicanisme i la seva cultura política, tot fixant-se també en l'anàlisi sociològica de les militàncies d'esquerra a la ciutat. És en aquest marc que cal situar l'esclat d'un moviment obrer ampli i complex, amb aspiracions a la reforma social i molt més enllà, arran de la presència del referent de la Primera Internacional, implicat en la discussió d'estratègies i programes de revolució social. Això sí, abans, haurem de fer alguna referència, que crec important, sobre la vida més quotidiana i concreta del món obrer i popular del que estem parlant. Era la seva una realitat feta de habitatges insalubres i estrets, feines precàries, amb un naixent treball industrial de gran fàbrica i una creixent i conflictiva incorporació de la dona i el nen al treball assalariat, una alimentació de mínims i una constant exposició a la morbiditat epidèmica i infantil. Un món proper i entrelligat, molt en especial a Barcelona, amb el món més dur de la pobresa i la marginalitat de la petita delinqüència i la prostitució.

El grau d'articulació de tot aquell moviment obrer i popular d'esquerra fou elevat. Ho podem veure en l'explicació de les diverses formes de sociabilitat i pràctica associacionista, que en aquells anys es desenvoluparen, tot anunciant mecanismes d'organització, ritualitzacions i mobilitzacions de futur. Unes opcions cridades, de forma ben explícita en ocasions, a contrarestar les celebracions i commemoracions religioses i catòliques. El pes social popular de l'Església tenia molt a veure amb el seu paper 'ordenador' de la vida quotidiana, a través de qüestions com el calendari de les celebracions públiques, la beneficència i l'assistència social i l'ensenyament. Durant el Sexenni, el republicanisme n'intentà una alternativa civil i es veié abocat a defensar una profunda resituació del lloc de la mateixa, en el benentès que els debats sobre clericalisme-anticlericalisme i catolicisme-lliurepensament foren unes de les constants importants del moviment popular no ja del 1868-1873 sinó de tot el Vuit-cents.

L'epíleg de tot plegat girarà a l'entorn de les múltiples i sovint contradictòries lectures d'uns i altres, de les diverses tendències d'aquella esquerra política i social, sobre el sentit i límits de la democràcia i la seva configuració com a cultura política popular. Les fortes discussions sobre l'insurreccionalisme i el dret a la rebel·lió, amb efectes molt reals i espectaculars, deuen situar-se justament en aquest context.